

İzmir' in Cumhuriyet ile Birlikte Yeniden İnşası ve İzmir Şehir Anıtlarının Cumhuriyet Temsili

The Reconstruction of Izmir with the Republic and the Representation of the Republic in Izmir City Monuments

Ahmet TOKMAK

Dr. Izmir Provincial Directorate of National Education Measurement and Evaluation Centre, Izmir, Türkiye
Dr. İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ölçme Değerlendirme Merkezi, İzmir, Türkiye
Orcid: 0000-0002-3902-5825 / E-mail: tokmak87@hotmailcom

İlyas KARA

Assist. Prof. Dr. Amasya University, Education Faculty, Social Studies Education Department, Amasya, Türkiye
Dr. Öğt. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Amasya Türkiye
Orcid: 0000-0003-4755-0037 / E-mail: ilyas.kara@amasya.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Tokmak, A. and Kara, İ. (2023). The reconstruction of Izmir with the republic and the representation of the republic in Izmir city. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Republic Special Issue, 433-450.

Tokmak, A. ve Kara, İ. (2023). İzmir' in Cumhuriyet ile birlikte yeniden inşası ve İzmir şehir anıtlarının cumhuriyet temsili. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 433-450.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 22 May/Mayıs2023

Accepted/Kabul Tarihi: 16 October/Ekim 2023

Published/Yayın Tarihi: 29 October/Ekim 2023

Pub Date Season/Yayın Sezonu: October/Ekim

Issue/Sayı: Republic Special Issue/Cumhuriyet Özel Sayısı

Pages/Sayfa: 433-450

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Ahmet TOKMAK and İlyas KARA).

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte İzmir şehrinin yaşadığı toplumsal/kentsel dönüşümün ve İzmir şehir anıtlarının Cumhuriyet'i temsillerinin incelendiği bu araştırma nitel yöntem ilkelerine uygun şekilde doküman incelemesi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda önemli bir liman kenti olan İzmir'in işgaller ve savaşlar nedeniyle önemli hasarlar aldığı, mimari açıdan kayıpların en büyüğünü ise 1922 Yangını sırasında verdiği görülmüştür. Yangının İzmir'de mimari, sosyal ve ekonomik açıdan çok önemli kayıplara ve değişimlere neden olduğu saptanmıştır. Büyük yangından sonraki yıllarda İzmir'in yeniden bir inşa süreci yaşadığı, bu süreçte hem yangının şehirde açtığı yaraların sarıldığı hem de yeni yönetim biçimi olan Cumhuriyet'i yansıtan yeni eserlerin inşa edildiği belirlenmiştir. Büyük bölümü yeniden inşa edilen İzmir'in sosyolojik yapısı ve ekonomisi de bu süreçte büyük bir değişime uğramıştır. Şüphesiz bu değişime etki eden faktörlerden biri de ülkenin yeni yönetim biçimi olan Cumhuriyet'tir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in getirdiği yeni anlayışın korunması, yapılan yeniliklerin kalıcılığının sağlanması, gelecek nesillere Cumhuriyet bilincinin kazandırılması, ekonomik ve siyasi zaferlerle taçlandırılan savaş tarihinin bilinmesi için ülke genelinde yıllar içinde yaygınlaştırılan anıt kültürünün İzmir'de de kendini gösterdiği, bu anıtların İzmir'de Cumhuriyet'i simgelediği tespit edilmiştir. Bu tespitler ışığında bu çalışmada İzmir' de kentin farklı bölgelerinde konumlandırılan anıtların Cumhuriyet'i temsiliyeti biçimsel ve anlamsal olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın anıt kültürünün yaşatılması, Cumhuriyet değerlerinin korunması, kent kültürü için önemli bir sembol haline gelen anıtların anlamsal önemlerinin anlaşılması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak İzmir şehir merkezinde bu araştırma kapsamında tespit edilen anıtların dikkat çekici oldukları, Cumhuriyet'i ve belirli bir fikri temsil ettikleri, anıta konu olan olay ya da durum ile ilgili bir imaj çizdikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İzmir, cumhuriyet, 1922 İzmir yangını, anıt

Abstract

This research, which examines the social/urban transformation experienced by the city of Izmir with the proclamation of the Republic and the representation of the Republic by Izmir city monuments, was carried out as a document analysis in accordance with the principles of qualitative method. As a result of the research, it was observed that Izmir, an important harbour city, suffered significant damages due to occupations and wars, and the greatest architectural loss occurred during the Fire of 1922. The fire caused significant architectural, social and economic losses and changes in Izmir. In the years following the great fire, Izmir underwent a reconstruction process, during which both the wounds caused by the fire were healed and new works reflecting the new form of government, the Republic, were built. The sociological structure and economy of Izmir, most of which was rebuilt, also underwent a major change in this process. Undoubtedly, one of the factors affecting this change is the Republic, the new form of government of the country. In this context, it has been determined that the monument culture, which has been spread throughout the country over the years in order to protect the new understanding brought by the Republic, to ensure the permanence of the innovations made, to give future generations the consciousness of the Republic, to know the history of the war crowned with economic and political victories, has also manifested itself in Izmir, and these monuments symbolise the Republic in Izmir. In this context, in this study, the representation of the Republic by the monuments located in different parts of the city in Izmir has been analysed formally and semantically. It is thought that the study will contribute to the literature in terms of keeping the monument culture alive, protecting the values of the Republic, and understanding the semantic importance of monuments that have become an important symbol for urban culture. As a result, it has been observed that the monuments identified within the scope of this research in Izmir city centre are remarkable, represent the Republic and a certain idea, and draw an image about the event or situation that is the subject of the monument.

Keywords: Izmir, republic, 1922 Izmir fire, monument

Giriş

*Yurdun budununu korumak için ölenleri saygı ile an.
Ödemiş-Birgi Şehitlik Anıtı*

İzmir tarih boyunca farklı dönemlerde Türk hakimiyeti altında yaşamış ancak şehirdeki Türk hakimiyeti geçmişten günümüze kesintisiz olarak devam etmemiştir. Şehrin kurulduğu bölge tarihin ilk dönemlerinden itibaren farklı topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Geçmişten günümüze bu süreç bölgenin farklı kültür, din, dil ve ırk çeşitliliği ile şekillenmesini sağlamıştır. 1402 yılında Liman kalesinin Timur tarafından ele geçirilmesi ile başlayan kalıcı Türk hakimiyeti geçici olarak 1919-1922 Yunan işgali ile sekteye uğramış olsa da Cumhuriyet ile birlikte kent modern bir Türk şehrine dönüşmeye başlamıştır (Ayönü, 2009). Kentin geçmişten günümüze tarihsel seyri incelendiğinde farklı isimlerle ve farklı hâkim güçlerle anıldığı görülmektedir. İlkçağlardan itibaren aktif bir yerleşim bölgesi olarak tercih edilen İzmir şehrinin kurulduğu bölge tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bu durum şehrin ismine ilişkin farklı kabullerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İzmir, tarih boyunca *Lesmira*, *Zmirra*, *İsmira*, *Samorna*, *Samurna*, *Smurna*, *Smurnu*, *Navlühun* gibi farklı isimlerle anılmıştır. Şehrin ismi ile ilgili farklı kaynaklarda Homeros destanında bahsedilen Kral Kinyras'ın kızı Smyrna'ya atıfta bulunulmuştur. Aynı zamanda Antik Dönemde İzmir'den Efes'e giden Amazon kraliçelerinin bu ismi koymuş olabileceği de ifade edilmektedir (Erhat, 1996). Öte yandan Kayseri Kültepe'de bulunan M.Ö 2000'li yıllara ait Hitit metinlerinde *Ti-Smurna* diye bir yerden bahsedildiği belirlenmiş ve şehrin isminin buradan geldiği kabul edilerek *Smyrna* isminin kökenine yönelik Anadolu bir isim olduğu tezi ortaya atılmıştır (Çiçek, 2006). Ancak bu metinlerde bahsedilen *Tismurna* şehrinin Orta Anadolu'da başka bir yeri tarif ettiği, şehrin *Smryna* ismine dönüşen ilk halinin *Samurna* olduğu Afyonkarahisar yakınlarında bulunan Beyköy'de, Mira kralının belirli bir döneme ait faaliyetlerini konu olan Luwice yazıt ile birlikte netleşmiştir (Ürkmez, 2018). Kentin tarih boyunca yerleşim yeri olarak kullanılmasına ilişkin ilk kanıtlar Eski Smyrna- Bayraklı Höyüğü kalıntılarında dayandırılmakla birlikte, şehrin yaşadığı kritik dönüm noktaları olarak İyonlar dönemi, Pers hakimiyeti, Büyük İskender ve Helenistik dönem, Seleukos Krallığı ve Pergamon Krallığı dönemleri, Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğu dönemi, Cenevizliler, Türk Beylikleri dönemi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Cumhuriyet dönemi sayılabilir (Ürük, Pınar, 2013; Daş, 2013; Arı, 2013; Ersan, 2013). Yerleşim yeri olarak kullanılmaya başladığı ilkçağlardan itibaren coğrafi etkiler, savaşlar, istilalar, yangınlar gibi farklı sebeplerle defalarca yeniden kurulan kent, bugün Kanlıkaya Burnu ile Aslan Burnu arasındaki İzmir körfezinin kıyı, iç ve kuzey kesimleri ile, İzmir yarımadası olarak anılan Karaburun-Çeşme-Urla-Seferihisar-Güzelbahçe yarımadasının güney kesimine dağılmış bir şekilde il sınırları çizilmiş olarak 11.891 km²'lik alana yayılmış önemli bir liman ve turizm kenti olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde 11'i merkez ilçe olmak üzere toplam 30 ilçeye ayrılmış olarak yönetilen şehir, Cumhuriyet Dönemi öncesinde 11 ilçeye ayrılmış şekilde yönetilmiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrasında mevcut ilçe yönetimlerine 1923-1960 yılları arasında 7 ilçe yönetimi, 1960-2008 yılları arasında ise 12 ilçe yönetimi katılarak günümüzdeki durumunu almıştır (İçişleri Bakanlığı, 2023).

Kentin ilkçağlardan itibaren yaşadığı hakimiyet değişiklikleri, şehir için gerçekleşen pek çok mücadele bölgenin ve kentin önemini ispatlar niteliktedir. Bir liman kenti olarak tarih boyunca önemini koruyan şehir en önemli dönüm noktalarını ise 1922 İzmir yangını ve ilerleyen yıllarda Cumhuriyet ile birlikte kentin yeniden inşa edilmesi süreçleri ile yaşamıştır. Modern bir kent olarak büyük ölçüde yeniden inşa edilen şehrin sosyolojik yapısı, ekonomisi bu süreçte büyük bir değişime uğramıştır. İzmir yangını ile ortaya çıkan imkansızlıklar Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte alınan kararlar sayesinde ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Öte yandan Cumhuriyet'in yaşatılması, halkın kazanılan bağımsızlık ile birlikte Cumhuriyet'e duydukları derin sevgi ve saygının temsiliyeti bağlamında şehrin farklı yerlerine anıtlar yapıldığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde İzmir şehrine yönelik farklı kapsamda gerçekleştirilmiş pek çok araştırma yapıldığı görülmektedir. Kasaba (1993) tarafından yapılan çalışmada İzmir'in 16. ve 19. yüzyıllar arasında yaşadığı değişim nüfus, ticaret, sosyolojik yapı vb. farklı değişkenler çerçevesinde incelenmiştir. Tatlıdil (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise kent ve kent kimliği üzerinden İzmir şehri incelenmiş, İzmir şehrinin kent kimliği bağlamında yaşadığı dönüşüm tartışılmıştır. Pazarlıoğlu (2007) yaptığı çalışmada iç göçe sebep olan faktörleri İzmir şehri üzerinden açıklamış, şehrin iç göç için çekici bulunan unsurlarını ortaya koymuştur. İzmir'in dönemsel olarak detaylı bir şekilde yapısını inceleyerek 1950-1960 yılları arasında şehrin demografik yapısını, kentsel olanak ve hizmetlerini, ekonomik, eğitim, kültür, sanat yaşamını ve toplumsal yaşantıyı ortaya koyan Gölgesiz Gedikler' in (2012) çalışması ise şehir literatürü açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Yine Gölgesiz Gedikler tarafından İzmir kahvehane kültürü (2019) gibi farklı kapsamda konular araştırılmıştır. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan İzmir Kent Ansiklopedisi, Savaşır (2020) tarafından gerçekleştirilen Kemeraltı kültürünü konu edinen araştırma çalışması, Kılıç ve Aydoğan (2006) tarafından gerçekleştirilen Kemeraltı tarihi konulu araştırmalar ise belirlenen diğer çalışmalardır. İzmir kent tarihi, kültürü, sosyoekonomik ve toplumsal yapısı, farklı kentsel semboller hakkında yapılan

araştırmalar kentin zengin tarihsel arka planını ortaya koyar niteliktedir. Öte yandan anıtları Atatürk heykelleri bağlamında kült, estetik ve siyaset açısından ele alan Tekiner (2021) tarafından kaleme alınan Atatürk Heykelleri adlı çalışma anıt ve heykel kültürünün anlaşılması adına oldukça önemli bir eser olarak gösterilebilir. Bununla birlikte İzmir şehri özelinde Ertoğun (2022) tarafından gerçekleştirilen tez çalışması ise İzmir şehir anıtlarını bir bütün halinde ele alan önemli bir kaynak çalışma olarak gösterilebilir.

Bu araştırmada literatürde İzmir şehri ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalardan farklı olarak şehrin yaşadığı dönüşüm 1922 İzmir yangını ve Cumhuriyet'in ilanı temele alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte şehrin farklı bölgelerine konumlandırılan anıtların Cumhuriyet'i temsiliyeti biçimsel ve anlamsal olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın anıt kültürünün yaşatılması, Cumhuriyet değerlerinin korunması, kent kültürü için önemli bir sembol haline gelen anıtların anlamsal önemlerinin anlaşılması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Belirlenen ana amaç doğrultusunda ortaya çıkan araştırma soruları şunlardır;

- Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte İzmir şehri toplumsal ve kentsel açıdan nasıl bir dönüşüm yaşamıştır?
- İzmir şehir anıtlarının bir fikri temsil etme bağlamında Cumhuriyet'i temsilleri nasıl değerlendirilebilir?

Yöntem

Bu araştırma nitel yöntem ilkelerine uygun olarak doküman incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiş, İzmir şehrinin yaşadığı dönüşüm kent arşivi kaynakları ve İzmir şehrine ilişkin yapılan araştırmalar değerlendirilerek ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Doküman olarak toplanan verilere erişim Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesinde bulunan süreli yayın grubu, yazılı belge grubu, görsel belge grubu, defter grubu, nadir eserler grubu, kitap grubu, İBB kent kitaplığı ve açık arşiv kategorilerinden sağlanmıştır. İzmir'e ilişkin oldukça geniş bir döneme ait arşive sahip olan kent arşivi ve müzesi içerisinde ilgili kategoriler içerisinde özellikle 1922 ve sonrasında konu edinen dokümanlar incelenmiştir. Ayrıca kentte yaşanan mimari değişimin irdelendiği bölümlerde yer verilen binalar araştırmacı tarafından fotoğraflanarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde konu edilen şehir anıtlarının Cumhuriyet temsillerinin incelenmesi için belirlenecek anıtlarda belirli kriterler aranmıştır. Çalışmaya dahil edilerek incelenecek anıtların şehrin merkezi bölgelerinde olması, şehir yaşantısı içerisinde bir durak noktası haline gelmiş olmaları, çeşitli resmi kutlamalar için tören alanı olarak kullanılmaları ve Cumhuriyet kültürünün yaşatılması açısından halk tarafından bir temsil olarak görülmeleri temel kriterler olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda öne çıkan İzmir Atatürk Anıtı, Cumhuriyet Ağacı Anıtı, Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı, Zübeyde Hanım Anıt Mezarı incelemeye dahil edilmiştir. Belirlenen anıtların ziyaretleri araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve ziyaretler esnasında araştırmacı tarafından fotoğraflar çekilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma sorularına bağlı olarak şehrin yaşadığı kentsel dönüşüm ve şehrin farklı bölgelerine yayılmış anıtların Cumhuriyet'i temsiliyetleri bağlamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Cumhuriyet'in İlanı ile Birlikte İzmir Şehri Toplumsal ve Kentsel Açından Nasıl Bir Dönüşüm Yaşamıştır?

1.1. Osmanlı'dan Cumhuriyete Kentin Dönüşüm Süreci

İzmir'in modern bir kent görünümüne kavuşmasının temellerinin 19. yüzyılda atıldığı söylenebilir. Ancak bu sürecin tarihsel arka planı bağlamında 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşmasının kent üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Osmanlı Devleti'nin ham madde kaynaklarının yurtdışına çıkarılmasını engellemek maksadıyla tekel uygulamasını yürürlüğe sokmuştur. Bunun sonucunda Büyük Britanya ile ticari bir ayrılığa düşülmüştür. Öte yandan bu ayrılığa rağmen Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın çıkardığı isyanın bastırılmasında İngilizlerin yardımına başvurulmuştur. Mustafa Reşit Paşa'nın isyanın bastırılmasına yönelik İngilizlerden istediği bu yardım ise ticari anlamda Büyük Britanya'ya önemli ayrıcalıklar sağlayan Balta Limanı Ticaret Anlaşmasının doğmasına neden olmuş, bu durum ise Osmanlı Devleti'ni Avrupalı devletlerin açık bir pazarı haline getirmiştir (Karabacak, 2022). Yapılan bu anlaşmanın etkileri ise özellikle liman kentleri açısından toplumsal ve kentsel olarak büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu liman kentlerinden biri ise şüphesiz İzmir olmuştur. Bu dönüşüm sürecinin kritik dönüm noktalarından biri ise yabancı devletlerin gelişen ticari ilişkiler ile birlikte kendi vatandaşlarına yönelik taşınmaz mülk edinebilmeleri hakkı tanınması konusundaki ısrarları olmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti' nin yabancıların yasa dışı mülkiyet edinmelerinin önüne geçmek adına yabancılarla mülk edinme hakkının önünü açması ile sonuçlanmıştır (Berki, 1955; Bilici, 2014). Yabancıların mülk edinme hakkı

elde etmeleri ile birlikte İzmir şehir nüfusunda yabancı nüfusun oranı hızlı bir şekilde artmıştır. 1844 yılında ordu düzeni, askere alma usullerini değiştirme ve vergiler konusunda kararlar alabilmek amacıyla II. Abdülhamit'in emriyle bir nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu sayım verilerine bağlı olarak 1847 yılında on beş bin kişi olan nüfus 1880 yılına gelindiğinde elli bin kişi gibi önemli bir sayıya ulaşmıştır (Yılmaz, Yetkin, 2002a).

2 Haziran 1926 tarihinde çıkartılan 896 sayılı "İlk Genel Nüfus Sayımı" kanunu doğrultusunda ilk genel nüfus sayımı 28 Ekim 1927 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen nüfus sayımı nüfusun cinsiyet dağılımı, okuryazarlık durumu, kullandığı diller, milliyet gibi değişkenler açısından istatistikleri ortaya çıkartması açısından oldukça önemli bir sayım olarak değerlendirilebilir. Toplanan bilgiler geleceğe yönelik belirlenecek eğitim, sağlık, ekonomi, savunma gibi konularda alınacak kararların ne yönde ve ne şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin Cumhuriyet yönetimine önemli bir veri kaynağı oluşturmuştur. Aynı zamanda şehir yönetimleri içinde bu veriler oldukça kıymetli bilgiler sunmuştur. 1927 yılında gerçekleştirilen genel nüfus sayımında İzmir'in nüfus toplamı 271.373 kişisi erkek, 260.636 kişi ise kadın olmak üzere toplam 532.009 kişi olarak belirlenmiştir. 1927 sayımı doğrultusunda İzmir toplam nüfusunun özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1' de sunulmuştur (Polat, 1994; Türk Ocakları, 1928).

Tablo 1.

İzmir Nüfusuna İlişkin Bilgiler (1927 yılı genel nüfus sayımı)

Konuşulan Dile İlişkin İstatistikler		Milliyete İlişkin İstatistikler		Dine İlişkin İstatistikler		Mesleki Dağılıma İlişkin İstatistikler	
Türkçe	487.825	Türk	519.192	İslamiyet	501.379	Ziraat	129.898
Rumca	7.531	Alman	155	Hristiyan (Katolik)	5.196	Sanayi	24.162
Ermenice	26	Arnavut	116	Hristiyan (Protestan)	495	Ticaret	22.289
Fransızca	1.726	İngiliz	670	Hristiyan (Ortodoks)	591	Memur	3.887
İtalyanca	1384	Avusturyalı	131	Hristiyan	112	Hâkim	662
İngilizce	369	Belçikalı	54	Musevi	18.157	Ordu Mensubu	13.519
Arapça	447	Bulgar	346	Diğer dinler	41	PTT çalışanı	1.709
Acemce	21	Fransız	610	Dini inanç belirtmeyen	14	Serbest	3.303
Yahudice	16.800	Yunan	525			Diğer meslek grupları	8.978
Çerkezce	645	Macar	129				
Kürtçe	1.253	İtalyan	3.075				
Tatarca	101	Leh	6				
Arnavutça	2.260	Romanyalı	44				
Bulgarca	1.368	Rus	51				
Diğer diller	4.249	Sırp	347				
		Ermeni	20				
		Diğer Avrupa Ülkeleri	211				
		Asya ve Afrika Ülkeleri	225				
		Belirlenemeyen	118				

Cumhuriyet sonrası İzmir nüfusunun özelliklerine bakıldığında şehir nüfusunda oldukça farklı millet, dil ve din çeşitliliği olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında şehrin bir liman kenti özelliği taşımaya devam etmesi gerekçe olarak gösterilebilir. Şehrin değişen ve çeşitlenen nüfus yapısı İzmir'in mimari durumuna ilişkinde bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla yeni okul, cami, resmi bina vb. yapıların inşa edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı şehir nüfusu dışında aynı zamanda şehirlerin kentsel

mimarileri hakkında da bilgi toplanmasını sağlamıştır. Toplanan bu verilere göre İzmir mimari durumuna ilişkin istatistikler ise şunlardır (Polat,1994; Kaya, 2010);

Tablo 2.

İzmir Mimari Durumuna İlişkin İstatistikler

Kullanılan Ev Sayısı	Kullanılmayan Ev Sayısı	Okul	Cami	Resmi bina	Hamam	Diğer Binalar
124.402	6.086	520	1061	449	90	38.880

İzmir nüfusuna ilişkin 1927 genel nüfus sayımı ile elde edilen bilgilerin 1922 İzmir yangını dikkate alınarak değerlendirilmesinin şehrin sosyal yapısı ve mimari durumunun daha iyi anlaşılması açısından önemli olduğu söylenebilir. İzmir'in işgalden arındırılması sürecinde 13 Mayıs 1922 tarihinde şehir Türklere bırakılmadan önce günlerce sürece ve şehrin sosyal, toplumsal ve ekonomik yapısı için çok güç bir tablo ortaya çıkmasına neden olacak büyük İzmir yangını başlamıştır. Yangın, sahil şeridi boyunca 1 km. şehrin içlerine kadar ulaşacak şekilde 2,5 km boyunca devam eden bir alanı etkilemiş şehrin gelişimi adına yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmış, şehir nüfusu (İzmir merkez yerleşim nüfusu) 350.000 kişiden 130.000 kişiye düşmüş, resmi daireler, hastaneler, okullar ve camiler zarar görmüş, işsizlik artmış, gıda fiyatlarında artışlara neden olmuş, yoksulluk ve asayiş sorunları çoğalmıştır (Kaya, 2017). Öte yandan kente 1924-1934 yılları arasında mübadele ile 13.234 aile olmak üzere toplam 62.947 kişi getirilmiş, kentte büyük bir konut sıkıntısı ortaya çıkmış kira fiyatları yükselmiştir (Kaya, 2010). İzmir yangının toplumsal yapıya ilişkin önemli sonuçlarından bir tanesi ise kentte yaşayan yabancıların büyük oranda şehri terk etmeleri olmuştur. Buna bağlı olarak farklı iş kollarında üretim süreci sekteye uğramış olsa da 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan Misak-ı İktisadi kararları ile birlikte ulusal ekonominin kalkındırılmasına yönelik hedefler İzmir'inde kalkınmasına katkı sağlamıştır.

Görsel 1.

1922 İzmir Yangınına Ait Bir Görsel (Gökdemir, 2007)

Kurtuluş savaşı sürecinde gerçekleştirilen toplantı ve kongrelerde öne çıkan konulardan bir tanesi milli egemenlik olmuştur. Nitekim Kurtuluş Savaşı sonunda sağlanan sınırsız bağımsızlığı ile birlikte II. Türkiye Büyük Millet Meclisi 11 Ağustos 1923 tarihinde çalışmalarına başlamış, gerçekleştirilen seçimler sonucunda 14 Ağustos 1923' te Fethi Okyar hükümeti kurulmuş ancak artan eleştiriler nedeniyle 26 Ekim 1923 tarihinde görevi bırakmak zorunda kalmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilerek İsmet İnönü' ye ilk Cumhuriyet hükümetini kurma görevi verilmiş, Ali Fethi Okyar ise meclis başkanı seçilmiştir. Bu sürecin ortaya çıkardığı temel ihtiyaçlardan en önemlisi yönetim biçiminin belirlenmesi olmuştur (Balkaya, 2005; Tuna, 2021).

1.2. Cumhuriyet ile Birlikte Kentin Yeniden İnşası

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülkenin yönetim şekline ilişkin açılan kriz ile birlikte ülke genelinde savaş sonrası kötü durumda olan ekonominin kalkındırılması için süratle çalışmalara başlanmıştır. Bu dönemde İzmir'in savaşın yıkıcı etkisini yoğun bir şekilde hissettiği söylenebilir. Bu durum görece kentin ihtiyaçlarının diğer şehirlerden daha

fazla olmasına neden olmuştur. Diğer yandan 1922 İzmir yangınının etkileri, mübadele ile kente gelenlerin mesken sorunlarının çözülmesi konuları başlıca unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte mübadele kararları gereği bölgeden ayrılan Rumlar ve diğer yabancıların farklı sektörlerde üretim açısından oluşturduğu boşluk ekonomik olarak önemli bir sorun ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemde mübadele ile kente gelenlere vaat edilenlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili zaruri haller İzmir özelinde durumu zorlaştırmıştır. Ancak İzmir şehrinin 19. yüzyıl Osmanlı döneminden bu yana taşıdığı kent kimliği, şehirde ortaya çıkan ihtiyaçların hangi öncelik ile çözülmesi gerektiğine ilişkin yol göstericilik açısından politika ve karar vericilere kolaylık sağladığı söylenebilir (Yetkin, Yılmaz, 2002a).

İzmir İktisat Kongresi'nin ulusal ekonomik yapılanmaya ilişkin çizdiği milli politika kararları ile birlikte yerli sermaye ve sanayinin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Gerçekleştirilen kongre aynı zamanda İzmir Fuarı'nın doğuşu için kritik bir eşik olmuş; sergi sürecinden panayıra ve panayır sürecinden fuarlaşmaya doğru atılan adımlar şehrin ticari hayatı için oldukça önemli olmuştur (Polat, 2008). Ancak bu süreçte ulusal çapta alınan kararların İzmir özelinde etkilerinin hissedilebilir olması için kentin yeniden liman kenti özelliğinin ön plana çıkarılması, kentin yangın sonrası yeniden imarı sorununun çözülmesi en önemli konular olarak varlığını sürdürmüştür. Bu kapsamda 1923 yılında kentin yeniden planlanması için Fransız kent planlamacısı Henri Post ve Rene Danger' a başvurulmuş ve 1925 yılında kentin yeniden planlanmasına yönelik proje başlatılmış ancak ilk etapta sürdürülememiş ve sonlandırılmıştır. İlerleyen yıllarda Behçet Uz tarafından seçilen Fransız Le Corbuser' ın sunduğu planlamalar dikkat çekmiş ancak resmi olarak yetkililer tarafından kabul edilmemiş ve hayata geçirilmemiştir (Maeso, Laroche, 2015). Bu girişimlerin yanında gerçekleştirilecek olan kentsel yapılanmanın devlete ciddi bir maddi yük getirecek olması atılacak adımların kararı aşamasında önemli bir değişken olmuştur. Kentin, özellikle yangın alanının yeniden imarı için kabul edilen nihai planlama ise Rene ve Raymond Danger kardeşler tarafından hazırlanmış ve hazırlanan plana ilişkin öncelikli temel beklenti yangın alanının yeniden imarı olmuştur (Güngördü, Eldek Güner, 2019). Bu dönemde belediye tarafından parsellenen arsalar açık arttırma usulü ile satışa çıkarılmış ve bu satışlar sonrasında Osmanlı Bankası, Esnaf ve Ahali Bankası, Borsa Sarayı, Roma Bankası, Büyük Kardiçalı Han, Silahçı Ali Salim İşhanı, Kavafklar Çarşısı gibi yapılar Danger kardeşlerin planına bağlı olarak inşa edilmiş, aynı zamanda gerçekleştirilen bu inşaların sonunda Gazi Bulvarı ve Mimar Kemalettin caddesi açılmıştır (Bilsel, 2009). Bu sürece temel olan mimari üslubun neoklasik Türk üslubu veya milli mimari rönesansı diye de anılan I. Milli Mimari üslubu olduğu söylenebilir. Osmanlı ve Türk sembollerinin sıklıkla kullanılmaya çalışıldığı bu üslup ülke genelinde çoğunlukla kamu binalarının yapımında kullanılmıştır. Yurt genelinde üslubu temsil eden en önemli eserler olarak Büyük Postane, Ankara Etnografya Müzesi, Ankara Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Binası vb. pek çok bina günümüze ulaşmıştır. Üslubu İzmir' de temsil eden bitişik nizam olarak inşa edilmiş en önemli yapı ise Milli Sinema ve Milli Kütüphane binaları olmuştur (Özel, 2015). Bu dönemin 1929 yılında tüm dünyayı etkileyen ekonomik buhran ile sekteye uğraması sonucu İzmir'in mimari yapılaşma hızı yavaşlamış, Behçet Uz'un belediye başkanı seçilmesi ile birlikte 1931 yılı itibarıyla İzmir imarı hareketi yeniden canlanmış, Danger kardeşlerin planları ile ilgili revizyonlar gerçekleştirilmiş; Mustafa Enver Bey Caddesi, İsmet Paşa Bulvarı, Kültürpark ve İzmir Fuar alanı gibi şehrin günümüze ulaşan önemli noktaları imar edilmiştir (Bilsel 2009). Erken modern dönemin etkileri ve II. Ulusal Mimarlık akımı etkisi ile şehre eklenen yeni binalarda modern unsurların kullanılmaya başladığı bu dönem, İzmir'de; Gazi İlköğretim Okulu, Ziraat Mektebi, Konak Cumhuriyet Kız Teknik ve Meslek Lisesi ve Behçet Uz Çocuk Hastanesi gibi yapılarla temsil edilmiş, 1950'lerden sonra ise Kemal Ahmet Aru tarafından hazırlanan şehir planlaması ile yüksek modernizmin etkileri şehirde görülmeye başlanmış ve Büyük Efes Oteli bunun en önemli temsilci yapılarından biri olmuştur (Kayın, 2009; Gölgesiz Gedikler, 2012).

Görsel 2.

İzmir Milli Sinema ve Milli Kütüphane Binası, I. Milli Mimari Üslubu

I. Millî Mimari üslubunun İzmir’deki önemli yapılarından biri olan Milli Kütüphane ve Milli Sinema binasının ortaya çıkış fikri 1900’lerin başında kentte azınlıkların kültürel yaşamı elinde bulundurması ve kapsamlı kütüphanelere sahip olmasının fark edilmesi ile ortaya çıkmış, 1911 yılında bu konuda alınan karar hayata geçirilmeye çalışılmış ve 1933 yılında bina son halini almıştır (Gürlek, 2012).

Görsel 3.

Eski Ziraat Mektebi ve Gazi İlkokulu, II. Milli Mimari Üslubu

II. Milli Mimari üslubun ya da erken modern dönemin önemli yapıları arasında Eski Ziraat Mektebi ve Gazi İlkokulu binası bulunmaktadır. 1920’lerin son döneminde yavaş yavaş etkisini kaybeden I. Milli Mimari üslubu modern üslubun izlerini taşıyor olsa da geleneksel mimarinin getirdiği etkileri sürdürmeye devam etmiştir (Balci, 2022).

Cumhuriyetin ilk dönemleri sonrasında şehirde bayındırlık ve imar faaliyetleri kapsamında yapılanların belirlenmesi açısından çalışma raporları incelendiğinde 1948 yılında; şehir oteli inşaatı, Halkapınar bataklığının kurutulması, Tepecik ve Eşrefpaşa Pazar yerleri, 1953 yılında; Karşıyaka ve Bostanlı sahil şeridinin inşası, 1955 yılında; Altinyol, Güzelyalı ve İnciraltı yolu, Kültürpark içerisinde Evlenme dairesi gibi yapı, yol ve bayındırlık çalışmaları gibi faaliyetlerin hız kazandığı görülmektedir. (İzmir Belediyesi, 1948; İzmir Belediyesi 1953; İzmir Belediyesi, 1955). Diğer yandan köyden kente göçün hızlanması ile birlikte kentin önemli bir sorunu haline gelmeye başlayan plansız yapılaşma ve gecekondu mahallelerinin ortaya çıkması ise belediyenin uzun yıllar çözüm arayışı içinde olacağı bir konu olarak bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır.

2. Bir Fikri Temsil Etme Bağlamında Anıtlar

Cumhuriyet sonrasında inşa edilen şehirlerde karşımıza çıkan önemli yapılardan biri ise anıtlardır. Anıtlar uzun yıllar bir fikri temsil etme bağlamında çoğunlukla geçmişe ait önemli değerlerin yaşatılması ve gelecek yüzyıllarda bu değerlerin tanınması açısından misyon yüklenen simgeler olarak var olsalar da günümüzde bu durumun değiştiği; artık günümüz insanının yaşantısına ilişkin önemli gördüğü tüm değerleri simgeleştirmek ve anımsanmasını sağlamak için anıtlar oluşturduğu görülmektedir (Atay, 2016). Dilimizde *anmak* fiili üzerinden anlam yüklenen anıt kelimesi, Osmanlıca yazılarda abide olarak anılmış, Latince’de ise hatırlamak kelimesi ile ilişkili *monere* kökünden türetilmiştir (Konar Naş, 2019).

İslamiyet öncesi dönemde heykellere tanrısal anlamlar yüklenmesi sonucunda İslamiyet sonrasında bir kişiye, lidere değer atfeden ya da hatırlatıcı boyutuyla hiçbir şekilde heykel, heykelcik, anıt vb. şeyler yapılması, evlerde böyle şeyler bulundurulması uygun bulunmamış ancak buna rağmen farklı dönem ve coğrafyalarda farklı yapı türlerinde özellikle aslan olmak üzere koyun, koç, çift başlı kartal, ejder figürü, kuş gibi hayvan figürlerinin kullanıldığı görülmektedir. Aydınoğulları Beyliği’ne başkentlik yapmış Birgi’de bulunan Ulu Camii’nin güneybatı köşesinde bulunan aslan figürü bunun önemli örneklerinden biri olarak sayılabilir. Bunun yanında Diyarbakır Ulu Camii hayvan motifleri, Dolmabahçe Sarayı aslan heykeli, Sultan Abdülaziz tarafından 1872 yılında İngiliz heykeltıraş Charles Fuller’e yaptırılan Sultan Abdülaziz’in at üstündeki heykeli sayılabilecek diğer önemli örneklerdir (Oral, 2017).

Anıt kavramına yüklenen anlam dönemsel olarak değişmiş olsa da özü itibarıyla bir kişiyi, önemli bir dönemi veya olayı temsil etmek, hatırlanmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Selçuklu Devleti ve Beylikler Dönemi’nde kullanılan çeşitli hayvan figürlerinin Osmanlı Devleti ile birlikte kullanımı azalmış ancak bir kişiyi hatırlatacak anıtsal özellikler içeren cami, külliye vb. yapıların Osmanlı Devleti Dönemi’nde yoğun olarak inşa edildiği görülmektedir (Sözen, 1973). Özellikle padişahların kendi isimleri ile yaptırdıkları camilerin bu düşüncüyü temsil eden en önemli örnekler olduğu söylenebilir. Fatih Camii Külliyesi, Süleymaniye Camii, Selimiye Camii bunlardan sayılabilecek bazılarıdır.

Anıt türü yapıların heykel veya çeşitli simgesel yapılar doğrultusunda yapımının hızlandığı dönem olarak ise Cumhuriyet Dönemi anılabilir. Kurtuluş Savaşı ile birlikte elde edilen zaferin getirdiği bağımsızlık sevincini ve bu uğurda feda edilen binlerce şehidimizin fedakarlığını temsil edecek anıtsal yapıların sayıları Cumhuriyet sonrası kısa bir dönemde hızla arttığı, ülkenin farklı şehirlerinde yapılan anıtların çoğunlukla yabancı sanatçıların imzasını taşıdığı görülmektedir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yapılan anıtlardan başlıcaları olarak 1926 yılında Heinrich Krippel tarafından yapılan İstanbul Sarayburnu Atatürk Heykeli, 1927 yılında Pietro Canonica tarafından yapılan Ankara Zafer Anıtı, 1926 yılında Heinrich Krippel tarafından yapılan Konya Atatürk Heykeli, 1927 yılında Pietro Canonica tarafından yapılan Ankara Etnografya Müzesi Atatürk Anıtı, 1927 yılında Heinrich Krippel tarafından yapılan Ankara Ulus Meydanı Atatürk Heykeli, Pietro Canonica tarafından yapılan Taksim Cumhuriyet Anıtı, İzmir Atatürk Anıtı, 1931 yılı Heinrich Krippel Samsun Atatürk Anıtı, 1936 Afyon Zafer Anıtı sayılabilir. Bu anıtlarla birlikte 1935 yılı Josef Thorak- Anton Hanak tarafından yapılan Ankara Güven Anıtı da anıt kültürü için önemli bir diğer eser olarak sayılabilir.

Cumhuriyetin ilk dönem anıt mimarisinde öne çıkan yabancı isimlerin yanında bu dönemde Türk heykeltıraş sanatçıların ortaya çıktığı ve yurdun farklı şehirlerinde eserler verdikleri görülmektedir. Bu eserlerden başlıcaları Ali Nijat Sirel ve Mahir Tomruk tarafından 1928 yılında yapılan Bursa Atatürk Anıtı, 1935 yılında Ali Hadi Bara tarafından yapılan Adana Atatürk Anıtı, 1942 yılı Emin Onat ve Orhan Arda Ankara Anıtkabir sayılabilir. Bununla birlikte 60'lı yıllardan itibaren Türk heykeltıraş sanatçıların ortaya çıkardığı pek çok anıt bulunmaktadır. Bu kapsamda; 1964 yılı Hüseyin Gezer Antalya Ulusal Yükseliş Anıtı, 1962 Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı tarafından yapılan Dumlupınar Anıtı, Ratip Aşir Acudoğlu tarafından yapılan Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, 1961 yılı Hakkı Atamulu Erzurum Atatürk Anıtı, İsmail Gökçe Denizli Anıtı, 1972 yılı Fikri Silahtaroglu Diyarbakır Yeni Anıt, Hüseyin Can tarafından yapılan İzmir Eşrefpaşa Tınaztepe İlkokulu Atatürk heykeli, 1963 Hüseyin Anka Özkan Diyarbakır Atatürk Anıtı gibi pek çok anıt sayılabilir.

2.1. İzmir Şehir Anıtları

Kurtuluş Savaşı'nın sembol şehirlerinden biri olan İzmir şehri Cumhuriyet tarihi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Kurtuluş Savaşı sürecinin son savaşı ile birlikte düşmanların yurttan temizlendiği İzmir, savaşın tüm yıkıcı etkilerine maruz kalmış ve sonrasında büyük bir yangınla mücadele etmiş gazi bir kenttir. Savaşın ağır sonuçlarına rağmen hem Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde hem de Cumhuriyet tarihi boyunca İzmir, Cumhuriyet temsili için önemli bir şehir olarak varlığını sürdürmüştür. Bunun yansıması olarak şehrin pek çok yerinde Cumhuriyet temsili anıtlara sıklıkla rastlanmaktadır. İzmir günümüzde 30 ilçeye ayrılmış olarak yönetilmekte ve 11 merkez ilçe dışındaki diğer 19 ilçede de Cumhuriyet temsili anıtlara özellikle şehir meydanlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak bu çalışma İzmir merkez ilçelerinde bulunan Cumhuriyet temsili anıtlar üzerinden yürütülmüştür. Bu kapsamda İzmir'in 11 merkez ilçesinde Cumhuriyet temsili kapsamında değerlendirilebilecek 33 anıt tespit edilmiş ve bu anıtlardan Konak Gündoğdu Cumhuriyet Ağacı Anıtı, Konak Atlı Atatürk anıtı ve Karşıya Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtları üzerinde bulunan yazılar, rölyefler ve figürlerin anlamları ve anıtın Cumhuriyet temsili açısından önemi değerlendirilerek fotoğrafları ile birlikte sunulmuştur. Bu anıtların Cumhuriyet bağlamında farklı konuları rölyefler, yazı ve heykeller aracılığıyla ele almış olması bu çalışma kapsamı için tercih edilmelerinde temel etken olmuştur. İzmir şehir merkezinde belirlenen Cumhuriyet temsili anıtların yapım yılı ve sanatçı ile ilgili Tablo 3'te sunulan bilgilerine İzmir'de yer alan tüm anıtları konu alan, bu konuda temel bir kaynak niteliğinde değerlendirilebilecek Ertoğun'a (2022) ait tez çalışması, İzmir Büyükşehir Belediyesi kayıtları ve anıt bilgilendirme panolarından ulaşılmıştır.

Tablo 3.

İzmir Şehir Merkezinde Tespit Edilen Cumhuriyet Temsili Anıtlar

Anıtın Adı	İlçe	Yapım Yılı	Sanatçı
Boyatlı Garnizon Şehitliği	re Narlıde	1979	-
Kaymakamlık Atatürk Anıtı	re Narlıde	-	-
Halkapınar Şehitliği	Konak	1926	-
Cumhuriyet Ağacı Anıtı ¹	Konak	2003	Ferit Özşen
İzmir Atatürk Anıtı ¹	Konak	1932	Pietro Canonica
İlk Kurşun Anıt	Konak	1974	Turgut Pura

Atatürk ve İsmet İnönü Anıtı		Konak	1993	Tankut Öktem
Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı ¹	ka	Karşıya	1973	Erkal Güngören Tamer Başoğlu
Kaymakamlık Atatürk Anıtı	ka	Karşıya	2006	Ahmet Uzun
Girne Bulvarı Atatürk Anıtı	ka	Karşıya	2016	Cumhur Ata Türk
Bostanlı Atatürk Anıtı	ka	Karşıya	1998	Ekin Erman
Uğur Mumcu Parkı Atatürk Anıtı	ğlar	Karaba	2010	Harun Atalayman
Karabağlar Belediyesi Atatürk Anıtı	ğlar	Karaba	2010	Ekin Erman
Atatürk ve Sporcu Çocuklar Anıtı	ğlar	Karaba	2010	Harun Atalayman
Şehitlik Anıtı	hçe	Güzelba	1973	-
Atatürk Anıtı	hçe	Güzelba	-	-
Atatürk Anıtı	ir	Gaziem	-	-
Atatürk Anıtı		Çiğli	1996	Necati İnci
Muammer Aksoy Meydanı Atatürk Anıtı		Buca		
Meydan Atatürk Anıtı		Buca	-	Tankut Öktem
Evka-1 Atatürk Anıtı		Buca	-	-
Çevik Bir Meydanı Atatürk Anıtı		Buca	2018	-
Belediye Atatürk Anıtı		Buca	-	Tankut Öktem
Dokuz Eylül Şehitlik Anıtı	a	Bornov	2020	Senan Eynullayev
Cumhuriyet Meydanı Atatürk Anıtı	a	Bornov	2020	Senan Eynullayev
Belkahve Atatürk Anıtı	a	Bornov	1991	Tankut Öktem
Atatürk Anıtı – Ege Üniversitesi	a	Bornov	1926	Heinrich Krippel
Tepekule Atatürk Anıtı	1	Bayrakl	1998	Ekin Erman
Belediye Atatürk Anıtı	1	Bayrakl	2017	Can Akdaş
Mithatpaşa Atatürk Anıtı		Balçova	1998	-
İnciraltı Kavşağı Atatürk Anıtı		Balçova	-	Tankut Öktem
Atatürk, Gençlik ve Demokrasi Anıtı		Balçova	1998	Anar Eyni
Zübeyde Hanım Anıt Mezarı	ka	Karşıya	1940	-

2.2. İzmir Atatürk Anıtı

Görsel 4.

İzmir Atatürk Anıtı

İzmir'in yeniden inşası sürecinde önemli bir meydan olan Cumhuriyet meydanına Kurtuluş Savaşı ve Millî Mücadele dönemini temsilen 1932 yılında dikilen anıt İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica tarafından yapılmış, anıtın heykel ve rölyeflerinin döküm işleri Roma'da gerçekleştirilerek parçaların birleştirme işlemleri anıt alanında yapılmıştır.

Anıtın Millî Mücadele dönemini temsil etmek üzere hazırlanacak olması sanatçının anlatımından ziyade İzmir Valiliği ve İzmir Belediyesi'nin ortak kararıdır. Zira anıtın kentin düşman işgalinden kurtuluşu dolayısıyla Atatürk'e şükran sunmak ve bu olayı ölümsüzleştirmek amacıyla dikildiği ifade edilmektedir (Osma, 2001). Anıtın yönü itibarıyla Ege Denizi'ne dönük olarak konumlandırılmış olması Atatürk'ün "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" sözünü temsil etmektedir. Ayrıca Millî Mücadele döneminde Türk halkının kadın, yaşlı demeden cephede olması ve yurdun bağımsızlığı için gösterdiği fedakârlık ve Türk ordusunun şehre girmesiyle oluşan mutluluk atlı Atatürk heykeli altına yerleştirilen rölyeflerde konu edilmiştir.

İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu, Atatürk'ün bu süreçte gösterdiği komutanlık becerisi ve ülkenin bağımsızlığına giden zorlu sürecin hatırlanması ve bu günlerin hatırlanarak ülke bağımsızlığının, barış ortamının korunması adına önemli bir işlevi yerine getiren bu anıt şehirde bulunan Cumhuriyet temsili en önemli anıtlardan biri sayılabilir. Şehrin Cumhuriyet ile birlikte sembol bir meydanı haline gelen Cumhuriyet meydanına konumlandırılan bu anıt şehrin önemli sembollerinden biri olarak değerlendirilebilir.

2.3. Cumhuriyet Ağacı Anıtı

Cumhuriyet Ağacı Anıtı ya da Gündoğdu Cumhuriyet anıtı 2003 yılında sanatçı Ferit Özşen tarafından yapılmıştır. Anıt atlı heykellerin olduğu üst bölüm ve bu bölümün üstünde durduğu kaideden oluşmaktadır.

Görsel 5.

İzmir Cumhuriyet Ağacı Anıtı

Anıt Cumhuriyet'i temsilen oldukça fazla ifade ile donatılmıştır. Anıtta sanat, fikir özgürlüğü, bağımsızlık, cumhuriyet, yargı bağımsızlığı, demokrasi, inkılaplar, milli ekonomi, Lozan Barış Anlaşması gibi Cumhuriyet' in temel bileşenleri olarak sayılabilecek pek çok konu işlenmiştir. Sanatın önemi ve gerekliliğine dair bağlantı Atatürk'e ait “*Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir, Bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gereklerini yapmaz, o milletlerin ilerleme yolunda yeri yoktur.*” sözleriyle sağlanmıştır. Cumhuriyet'in Anadolu halkı kurtarıcı bir role sahip olması Falih Rıfkı Atay'a ait “*Anadolu da doğanların büyümesine büyümüş olanların yaşamasına imkân veren şartlar ancak Cumhuriyet idaresi ile mümkün olmuştur.*” sözleri ile anlatılmıştır. Demokrasi vurgusu ise “*Siyasi partiler ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır*” sözleri ile yapılmış ve siyasi parti isimleri ve sendikaların kısaltmaları anıt üstüne kabartma ile işlenmiştir. Milli ekonominin önemi “*Siyasi askeri başarılar ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olamaz*” sözleriyle vurgulanmıştır.

Anıtta yer alan sözler dışında kabartmalar suretiyle farklı pek çok konu işlenmiştir. İsmet İnönü'nün elinde tuttuğu kâğıtta Lozan yazan kâğıt ile oturur biçimde Sevr yazan bir taşa basması, Atatürk'ün harf inkılabını konu alan tahta önündeki figürü, kadınlara seçme seçilme hakkı verilmesini temsil eden oy kullanan kadın figürü, Roma mitolojisinde adalet tanrıçası olarak bilinen Tanrıça Justitia'ya benzer şekilde gözleri bağlı bir elinde kılıç bir elinde terazi olan kadın figürü gibi farklı pek çok figür ile Cumhuriyet'i temsil eden değerler özetlenmiştir.

Anıtın üst kısmında yer alan atlı heykellerin alt tarafındaki çıkıntılarda ise kelime kelime bölünmüş şekilde “*Dörtnala gelip Uzak Asya'dan Akdeniz'e bir kısrağ başı gibi uzanan bu memleket, bizim.*” sözleri yazmaktadır.

2.4. Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı

Görsel 6.

Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı

Karşıyaka ilçesinde Atatürk Anıtı Yaptırma ve İlkelerini Yaşatma Derneği tarafından Cumhuriyet'in 50. yıl dönümü için Atatürk anısına bir anıt yapılması amacıyla düzenlenen proje yarışması sonucunda yarışmayı kazanan sanatçı Tamer Başoğlu ve mimar Erkal Güngören tarafından yapılarak 1973 yılında halkın ziyaretine açılmıştır. 2018 yılında yenilenecek halka açılan anıta aynı zamanda alt kısmında Kadına Saygı Sergisi-Müzesi eklenmiştir.

Anıta yerleştirilen rölyeflerde Cumhuriyet'i temsil eden farklı konuların işlendiği görülmektedir. Kılık kıyafet inkılabı, eğitim, Kurtuluş Savaşı sürecinde Türk kadınının gösterdiği fedakârlık ve kahramanlık, kadınların seçme ve seçilme hakkı elde etmesi, çocukların sahip olduğu haklar, barış, bilim ve kalkınma gibi konuların ele alındığı anıt aynı zamanda rölyeflerin yerleştirildiği 7 dikmeden oluşmaktadır. Anıtın merkez konumunda sivil kıyafetli olarak Atatürk yer almakta ve kollarını açmış bir şekilde Cumhuriyet'in kapsayıcılığını temsil etmektedir. Anıt aynı zamanda Karşıyaka Belediyesi'nin logosunda kullanılmakta ve ilçenin önemli sembollerinden biri sayılmaktadır.

2.5. Zübeyde Hanım Anıt Mezarı

Görsel 7.

Zübeyde Hanım Anıt Mezarı

Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın anıt mezarı 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle İzmir Belediyesi tarafından yürütülerek 23 Nisan 1938 tarihinde temeli atılmış 1940 yılında tamamlanmıştır. Zübeyde Hanım'a ve anıt mezarın yapımına ilişkin bilgiler bilgilendirme panosunda sunulmaktadır. Anıt merkeze konumlandırılan yekpare bir kaya etrafında konumlandırılmıştır. Kaya üzerine Zübeyde Hanım'ı temsilen bir mask eklenmiş ve kayanın arka kısmına iki adet bayrak direği konmuştur. Ayrıca anıt önünde "ATATÜRK'ÜN ANNESİ ZÜBEYDE HANIMEFENDİ BURADA YATMAKTADIR. ÖLÜMÜ 14.01.1923 KARŞIYAKA" yazılı bir kitabe bulunmaktadır.

Anıtın bulunduğu alan aynı zamanda bölge için bir toplanma ve park alanı olarak kullanılmaktadır. Anıtın arka kısmında bulunan çocuk parkı, anıt karşısında bulunan cami ve oturma alanları bu anıt ve çevresinin bir yaşam alanı haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca Zübeyde Hanım ile ilgili bilgilerin yer aldığı panoda Mustafa Kemal'in annesinin mezarı başında söylediği sözler Cumhuriyet'in yaşatılması ve korunması bağlamında önemli mesajlar barındırmaktadır. Mustafa Kemal, annesinin vefatından duyduğu derin üzüntüyü gideren ve kendisini avutan konunun milli hakimiyetin sağlanmış olması olduğunu ifade etmiş ve gerekirse bunu korumak için annesinin ve Allah'ın huzurunda yemin ettiğini söyleyerek canını vermekten kaçınmayacağını söylemiştir. "*Milli hakimiyet uğrunda canımı vermek, benim için vicdan ve namus borcu olsun*" sözleri ile konuşmasını sonlandırmıştır.

Sonuç

Önemli bir liman kenti olan İzmir, işgaller ve savaşlar nedeniyle önemli hasarlar almıştır. İzmir şehri kayıpların en büyüğünü ise 1922 Yangını sırasında vermiştir. Yangın, sahil şeridi boyunca 1 km. şehrin içlerine kadar ulaşacak şekilde 2,5 km boyunca devam eden bir alanı etkilemiş şehrin gelişimi adına yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmış, merkez yerleşim nüfusu 350.000 kişiden 130.000 kişiye düşmüştür. Resmi daireler, hastaneler, okullar ve camiler zarar görmüş, işsizlik artmış, gıda fiyatlarında artışlara neden olmuş, yoksulluk ve asayiş sorunları çoğalmıştır. Büyük bir konut sıkıntısı ortaya çıkmış ve bu durum kira fiyatlarını yükseltmiştir. Kente 1924-1934 yılları arasında mübadele ile 13.234 aile olmak üzere toplam 62.947 kişi getirilmiş ve bu durum şehrin sosyoekonomik yapısını doğal olarak etkilemiştir. İzmir yangınının toplumsal yapıya ilişkin önemli sonuçlarından bir tanesi de kentte yaşayan yabancıların büyük oranda şehri terk etmeleri olmuştur. Buna bağlı olarak farklı iş

kollarında üretim süreci sekteye uğramıştır. Büyük yangından sonraki yıllarda İzmir yeniden bir inşa süreci yaşamıştır. Bu süreçte hem yangının şehirde açtığı yaralar sarılmış hem de yeni yönetim biçimi olan Cumhuriyet'i yansıtan yeni eserler inşa edilmiştir. Büyük bölümü yeniden inşa edilen İzmir'in sosyolojik yapısı ve ekonomisi bu süreçte büyük bir değişime uğramıştır. Şüphesiz bu değişime etki eden faktörlerden biri de ülkenin yeni yönetim biçimi olan Cumhuriyet'tir. Büyük İzmir Yangını Eylül 1922'de çıkmış, Cumhuriyet ise 29 Ekim 1923 tarihinde kabul edilmiştir. İzmir yangınının neden olduğu çeşitli problemler ve imkânsızlıklar, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sağlanan imkânlar ve alınan kurumsal kararlar ile aşılmaya çalışılmıştır. Örnek olarak 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan Misak-ı İktisadi kararları ile birlikte ulusal ekonominin kalkındırılmasına yönelik hedefler İzmir'inde kalkınmasına katkı sağlamıştır.

İzmir'in liman kenti olarak öne çıkan yapısı, yangın ve mübadele ile üreticilerin büyük bir kesimini oluşturan yabancıların şehri terk etmesi ve ayrıca mübadele ile birlikte şehre getirilenlerin ihtiyaçları İzmir'in bütçe konusunda öncelenmesini sağlamıştır. Fakat yeterli bütçenin oluşturulamaması, ekonomik buhran gibi sebeplerle şehrin imar çalışmaları onlarca yıl sürerek 1940'lara değin devam etmiştir. Cumhuriyet yönetiminin ülkeyi yeniden ayağa kaldırmaya çalıştığı bu dönemde karşılaştığı bir diğer sorun ise 1929 Dünya Ekonomik Buhranı olmuş, buhranın etkisiyle ihracat oranları ciddi bir şekilde düşmüş, İzmir' de pazar daralmış ve şehir ciddi bir ekonomik açmazda sürüklenmişlerdir. Yaşanan olumsuzluklara rağmen İzmir halkı Cumhuriyet ile birlikte elde ettiği övüncü Cumhuriyet'in ilanının 10. yıl dönümünde Cumhuriyet Meydanı'nda 50-60 bin kişilik bir kalabalıkla coşkulu bir şekilde kutlamıştır. Cumhuriyet Meydanı kent için bir semboldür. Çünkü Cumhuriyet'in getirdiği yeniliğin bir göstergesi olarak inşa edilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet'in getirdiği yeni anlayışın korunması, yapılan yeniliklerin kalıcılığının sağlanması, gelecek nesillere Cumhuriyet bilincinin kazandırılması, ekonomik ve siyasi zaferlerle taçlandırılan savaş tarihinin bilinmesi için ülke genelinde yıllar içinde yaygınlaştırılan anıt kültürünün İzmir'de de kendini gösterdiği tespit edilmiştir. Anıtların İzmir'de Cumhuriyet'i simgelediği saptanmıştır. Özellikle şehir meydanları ve insan trafiğinin yoğun olduğu yerlerde konumlandırılan anıtların bu açıdan dikkat çekici olduğu ve anıta konu olan olay ile ilgili yapılacak tören, kutlama ve yıl dönümü gibi etkinliklerde bir çevre oluşumuna imkân vermesi ile anıtların bir fikri temsil gücü bağlamında önemli oldukları söylenebilir. Bu açıdan İzmir şehir merkezinde bu araştırma kapsamında tespit edilen anıtların dikkat çekici oldukları, Cumhuriyet'i ve belirli bir fikri temsil ettikleri, anıta konu olan olay ya da durum ile ilgili bir imaj çizdikleri görülmüştür. İzmir Gündoğdu Meydanı Cumhuriyet Ağacı Anıtı, Karşıyaka Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı ve Konak Cumhuriyet Meydanı Atlı Atatürk Anıtı bu açıdan en güçlü örnekler olarak sayılabilir. Sonuç olarak Cumhuriyet yönetimi tüm kapsayıcılığıyla Anadolu halkına yeniden bir yurt inşa edilmesi, modern yaşam imkânları ve haklarının sağlanması açısından büyük bir şans ve umut olmuştur.

Kaynakça

- Acar, D. G. (2017). 1929 Dünya ekonomik bunalımı ve İzmir’de gündelik yaşam. *Belgi Dergisi*, (13), 408-428.
- Arı, K. (2013). Çaka bey ve ilk “deniz feneri”. İçinde Gökdemir O. (Ed.), *İzmir kent ansiklopedisi I. Cilt* (ss. 36-45). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Atay, R. F. (2016). Alois Riegl’in tarihi anıtlar kuramı ve modern kült olarak anıtlar. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (16), 21-26.
- Ayönü, Y. (2009). İzmir’de Türk hâkimiyetinin başlaması. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9 (1), 1-8 .
- Balci, A. (2022). *Trakya bölgesi I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapıları (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Balkaya, İ. S. (2005). *Ali Fethi Okyar: 29 Nisan 1880- 7 Mayıs 1943*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Berki, O. F. (1970). *Devletler hususi hukuku*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bilici, T. (2014). *Yabancıların Türkiye’de taşınmaz mal edinme hakkı*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Bilsel, C. (2009). İzmir’de Cumhuriyet Dönemi planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl kentsel mirası. *Ege Mimarlık Dergisi*, 19 (4), 12-17.
- Çiçek, Ü. (2006). *İzmir’in tarihçesi*. İzmir Ticaret Odası.
- Daş, M. (2013). Bizans’tan Türk egemenliğine İzmir ve çevresi. İçinde Gökdemir O. (Ed.), *İzmir kent ansiklopedisi I. Cilt* (ss. 27-35). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Ersan, M. (2013). İzmir’in fethi: Timur’dan Osmanlı’ya İzmir. İçinde Gökdemir O. (Ed.), *İzmir kent ansiklopedisi I. Cilt* (ss. 51-56). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Ertoğun, C. (2021). İzmir-Gündoğdu Cumhuriyet Ağacı Anıtı. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10 (4), 941-957.
- Ertoğun, C. (2022). *İzmir hatıra anıtları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Gökdemir, O. (2007). Gerçek küllerinden çıkıyor: 1922’de İzmir kimler yaktı? İçinde Gökdemir, O., Kızık, S., Işık, H. (Ed.) *İşgalden kurtuluşa İzmir* (ss. 124-125). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Gölgesiz Gedikler, H. (2012). *1950’li Yıllarda İzmir*, Şenocak Yayınları, İzmir.
- Gölgesiz Gedikler, H. & Tekin, S. (2019). Osmanlı’dan günümüze İzmir kahvehane kültüründen kesitler. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 55-82. <https://doi.org/10.18354/esam.555596>
- Güngördü, A. & Eldek Güner, H. (2019). 1922 büyük İzmir yangını sonrası İzmir Cumhuriyet meydanının oluşumu ve mekânsal gelişiminin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 11 (2), 111-130.
- Gürlek, A. (2012). İzmir’in iki seçkin yapısı: Milli Kütüphane ve Elhamra Sahnesi. *İzmir Dergisi* 17. Sayı. Erişim adresi: <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/41-17nci-sayi>
- İzmir Belediye Başkanlığı (1948). *Belediye çalışma raporu*. İzmir Belediye Meclisi. Erişim adresi: <https://www.apikam.org.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/c64b7964-eab5-497f-a7ea-fdcacc33496b1948%20C3%87al%C4%B1C5%9Fma%20Raporu.pdf>
- İzmir Belediye Başkanlığı (1953). *Belediye çalışma raporu*. İzmir Belediye Meclisi. Erişim adresi: <https://www.apikam.org.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/8f344ce4-0b7d-4411-8c13-fac9de71d6691953%20C3%87al%C4%B1C5%9Fma%20Raporu.pdf>
- İzmir Belediye Başkanlığı (1955). *Belediye çalışma raporu*. İzmir Belediye Meclisi. Erişim adresi: <https://www.apikam.org.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/e5e0a953-48cc-4e2f-8023-59d8c7395fac1955%20C3%87al%C4%B1C5%9Fma%20Raporu.pdf>
- Karabacak, F. (2022). Kavalalı ve Osmanlı Mısır meselesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 1-18. DOI: 10.56574/nohusosbil.950778
- Kasaba, R. (1993). *İzmir. Review (Fernand Braudel Center)*, 16(4), 387-410. <http://www.jstor.org/stable/40241269>

- Kaya, M. (2010). *İzmir yangını sonrası mesken bunalımı*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kaya, M. (2017). İzmir küllerinden doğdu. *KNK Dergisi*, 38, 18-23.
- Kayın, E. (2009). İzmir kenti için yeni bir olanak: 1923-1965 dönemi modern mimarlık mirası. *Ege Mimarlık Dergisi*, 19 (4), 10-11. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
- Kılıç, S. E. & Aydoğan, M. (2006). Katılımcı bir kentsel koruma projesi: İzmir- Kemeraltı tarihi kent merkezi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1-2), 61-71.
- Konar Naş, N. (2019). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İstanbul'da Osmanlı anıtları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Maeso, J. L., Laroche, D. (2015). Türkiye' de Le Corbusier: 1939-1949, İzmir şehir planlama şeması. İçinde Espagne, M., Gürtekin Demir, R. G., Verger, S., Aydemir, P. (Ed.) *Geçmişten günümüze İzmir beşerî ve kültürel etkileşimler uluslararası sempozyum bildirileri*. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi.
- Oral, B. (2017). Zonguldak ve Karabük kentlerindeki anıt heykellerde işçi temsili. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 0 (73), 111-148.
- Osma, K. (2001). İzmir'in Ata'ya teşekkürünün görsel ifadesi: Atlı Atatürk Anıtı. *Sanat Tarihi Dergisi*, 11 (11)
- Pazarlıoğlu, M. V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (1), 121-135.
- Polat, E. (2008). *Uluslararası İzmir Fuarı'nın kuruluşu ve ilk sergiler*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Polat, S. (1994). 1927 İzmir Nüfus Sayımı ve İzmir. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 63-75.
- Savaşır, G. (2020). İzmir Kemeraltı Kültürünü Haritalamak. *Yedi*, (23), 59-73. <https://doi.org/10.17484/yedi.623067>
- Sözen, M. (1973). Türklerde anıt. *Mimarlık Dergisi*, (7), 7-20.
- Şimşek Özel, H. (2015). Milli Mimari Rönesans'ının İzmir'deki yansımalarından iki örnek: Milli Sinema ve Kütüphane Binaları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 22 (22), 219-252.
- Tatlıdil, E. (2009). Kent ve kentli kimliği; İzmir örneği. *Ege Akademik Bakış*, 9(1), 319-336.
- Tekiner, Ü. A. (2010). *Atatürk heykelleri: kült, estetik, siyaset*. İletişim Yayınları.
- Tuna, S. (2021). Edirne'nin İlk Kurtuluş Yıldönümü Töreni ve TBMM Heyeti. *TroyAcademy*, 6 (2), 620-642.
- Türk Ocakları (1928). *28 Teşrin-i Evvel umumi nüfus tahriri vilayet, kaza, şehir ve köyler itibariyle Türkiye nüfusu*. Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, (2023). *İl ve ilçe kuruluş tarihleri*. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/il-ve-ilce-kurulus-tarihleri> . 01.05.2023
- Ürkmez, Ö. (2018). Antik İzmir'de göçler ve kentsel dönüşüm. İçinde Tunçsiper B. & Sayın F. (Ed.), *1. Uluslararası sosyal bilimlerde kritik tartışmalar* (ss. 121-132). İzmir Demokrasi Üniversitesi.
- Ürük, Y., Pınar, İ. (2013). Tarihte İzmir. İçinde Gökdemir O. (Ed.), *İzmir kent ansiklopedisi I. Cilt* (ss. 21-26). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Yetkin, S., Yılmaz, F. (2002a). *Cumhuriyet'in ilanı ve İzmir kutlamaları*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
- Yetkin, S., Yılmaz, F. (2002b). *Cumhuriyet' in ilanı ve İzmir kutlamaları*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

* Bu makale iki yazarlı olarak hazırlanmıştır.

* Yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

* Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.